

Miljöanpassad offentlig upphandling

Till finansutskottet

Finansutskottet har den 10 april 2007 berett miljö- och jordbruksutskottet tillfälle att yttra sig över skrivelse 2006/07:54 Miljöanpassad offentlig upphandling jämte följdmotioner.

Miljö- och jordbruksutskottet behandlar i sitt yttrande utöver skrivelsen motionsyrkandena Fi4 (v) yrkandena 1–9 och Fi5 (mp) yrkandena 1–10 och 12.

Utskottets överväganden

Skrivelsen

I skrivelsen presenteras en handlingsplan för ökade miljökrav vid offentlig upphandling. Som en del i EU:s program för den integrerade produktpolitiken (IPP) har EG-kommissionen uppmuntrat alla medlemsstater att utarbeta nationella handlingsplaner för hur man tänker öka graden av miljöanpassad upphandling. Regeringens handlingsplan innehåller bedömningar av det aktuella läget och mål för de tre kommande åren. Den innehåller även fyra strategiska områden med åtgärder för att nå målen. Vidare förtydligas ansvaret för olika aktörer vad gäller att driva utvecklingen framåt. Uppföljning av handlingsplanen och dess effekter organiseras och systematiseras. Miljökrav vid offentlig upphandling bör öka. Åtgärderna behandlar bl.a. styrning av myndigheter, engagemang av politiker och andra beslutsfattare på lokal och regional nivå, utbildning och stöd till offentliga upphandlare. Riksdagen har mot bakgrund av förslagen i budgetpropositionen för 2007 beslutat att avsätta 10,8 miljoner kronor för att stärka arbetet med miljökrav vid offentlig upphandling. För 2008 och 2009 har motsvarande 6,7 miljoner kronor beräknats för respektive år.

Motionerna

Enligt motion Fi4 (v) yrkande 1 ska handlingsplanen för miljöanpassad offentlig upphandling (skr. 2006/07:54) innehålla konkreta konsumtionsmål för byggsektorn, ekologiskt producerade kläder och varor, upphandling av tjänster, transporter samt energieffektivisering. Vidare ska regeringen i handlingsplanen inkludera det av riksdagen antagna målet för offentlig konsumtion av ekologiska livsmedel på 25 % till 2010 (yrkande 2). Enligt yrkande 3 bör regeringen låta myndigheter ta fram konkreta nationella konsumtionsmål som är utformade för att offentlig sektor genom upphandling ska bidra till att nationella miljökvalitetsmål och klimatmål uppnås. Vidare yrkas att regeringen till år 2010 antar inriktningsmålen att andelen offentliga organisationer som regelbundet ställer miljökrav ska öka från dagens 60 % till 80 % samt att andelen statliga ramavtal med välformulerade miljökrav som får konsekvenser för vad som upphandlas ska öka från dagens 63 % till 90 % (yrkande 4). Särskilda åtgärder bör vidtas för att till 2010 fördubbla statliga myndigheters miljökrav vid upphandling från 40 % till 80 % (yrkande 5) och regeringen bör vidare inom EU verka för att det inom offentlig upphandling, av klimatskäl, ska vara möjligt att ta hänsyn till koldioxidutsläpp samt avstånd (yrkande 6). Vidare yrkas att tydliga verktyg för hur miljökrav på underleverantörer kan ställas integreras i de fyra strategiska områdena samt att kunskapen om hur mer kostsamma mil-

jöinvesteringar, som genom låga driftskostnader på sikt blir billigare, stärks i de fyra strategiska områdena i handlingsplanen (yrkandena 7 och 8). Enligt yrkande 9 bör regeringen utse lämplig myndighet för ansvar att ta fram och följa upp handlingsplanen med fullständig uppdaterad statistik över offentlig upphandling samt miljöanpassad offentlig upphandling.

Enligt motion Fi5 (mp) yrkande 1 bör visionen för miljöanpassad offentlig upphandling vara att stat, kommun och landsting i all offentlig upphandling ställer relevanta miljökrav som utgår från de svenska miljömålen, hållbar utveckling och ett livscykelperspektiv på varor och tjänster. Vidare framhålls att regeringen bör ge alla statliga myndigheter i uppdrag att utifrån de svenska miljömålen ställa miljökrav i sin upphandling (yrkande 2). Enligt yrkande 3 är ett sätt att på ett smidigt sätt för alla parter säkra en jämn spelplan utan onödigt administration att i upphandling kräva tredjepartscertifiering av att miljöprestanda uppfylls. Detta är lätt gjort om kraven håller sig till kriterierna för vedertagna miljömärkningssystem. Där sådan märkning inte finns bör man kräva att upphandling av varor och tjänster görs i den bästa kvartilen vad gäller miljöprestanda. Teknikupphandling bör användas för att få fram nya produkter och tjänster med bra miljöprestanda (yrkande 4), och den statliga inköpssamordningen bör ges i uppdrag att aktivt arbeta för miljöanpassad upphandling. Förordningen om statlig inköpssamordning bör ändras så att detta tydligt framgår (yrkande 5). Vidare yrkas att konkreta konsumtionsmål på produktnivå sätts i linje med Naturvårdsverkets förslag och att miljökrav ställs i samband med inköp av mobiltelefoner som motsvarar TCO-kraven avseende ergonomi, strålning och miljöegenskaper (yrkandena 6 och 7). Enligt yrkande 8 ska inriktningen om minst 25 % inköp av ekologiskt odlad mat ligga fast. Nästa steg i den statliga upphandlingen av bilar bör vara att krav ställs på bränsleeffektivitet. Ett tak att utgå ifrån kan vara EG-kommissionens krav på högst 130 g CO²/km (yrkande 9). Regeringen bör enligt yrkande 10 skyndsamt återkomma med konkreta konsumtionsmål – med utgångspunkt i miljömålen – för den offentliga upphandlingen. Vidare framhålls att ansvaret för miljöanpassad offentlig upphandling måste tydliggöras (yrkande 12).

Utskottets ställningstagande

Miljöanpassad offentlig upphandling

När det gäller den i skrivelsen redovisade visionen för vad som ska uppnås på sikt när det gäller krav på miljöhänsyn vid offentlig upphandling ansluter sig utskottet till regeringens bedömning att myndigheter inom stat, kommun och landsting ställer, så långt det är möjligt enligt lagen om offentlig upphandling och gemenskapsrätten, krav på miljöhänsyn vid offentlig upphandling. Detta får inte innebära att den administrativa bördan ökar för företag eller att det försvårar för företag, särskilt små, att delta. Offentliga

upphandlare och leverantörer har tillgång till verktyg, utbildningar och annat stöd avseende miljöhänsyn vid offentlig upphandling. Som regeringen framhåller är det viktigt med en vision som beskriver vad det är som ska uppnås på sikt. En vision ska inte vara tidsatt och inte heller specifikt konkret. Den anger vad man ska sträva mot och ska fungera som en ledstjärna för berörda aktörer genom att uttrycka ett önskat framtida tillstånd vad gäller beteende och stödfunktioner. Med det anförda föreslår utskottet att motion Fi5 (mp) yrkande 1 lämnas utan vidare åtgärd.

Som redovisas i skrivelsen finns enligt lagen om offentlig upphandling (1992:1528) (fortsättningsvis LOU) vissa uttryckliga möjligheter att ta miljöhänsyn vid utformningen av tekniska specifikationer. Vid valet av vilket anbud som är det ekonomiskt mest fördelaktiga kan kriterier som miljöpåverkan tillämpas. Allmänt gäller att de krav som ställs måste vara förenliga med EG-fördragets grundläggande principer och regler om fria rörligheter, likabehandling, icke-diskriminering, ömsesidigt erkännande, proportionalitet och öppenhet. Vidare måste de kriterier som används för att välja anbud vara kopplade till det som upphandlas.

Den 30 april 2004 trädde två nya EG-direktiv inom upphandlingsområdet i kraft. Det är dels direktiv 2004/17/EG om samordning av förfarandena vid upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster, dels direktiv 2004/18/EG om samordning av förfarandena vid offentlig upphandling av byggtreprenader, varor och tjänster. Som regeringen framhåller verkade Sverige under lagstiftningsarbetet för ökade möjligheter att ta miljöhänsyn vid offentlig upphandling. Båda direktiven innehåller bestämmelser som gör det möjligt att ta miljöhänsyn, dels vid utformningen av tekniska specifikationer, dels vid bedömningen av vilket anbud som är det ur den upphandlande myndighetens eller upphandlande enhetens synvinkel ekonomiskt mest fördelaktiga, dels genom att ställa särskilda krav på hur kontraktet ska fullgöras. Som framgår av skrivelsen planeras en proposition till juni 2007 med förslag till lagstiftning som genomför direktivens bestämmelser – däribland de nu nämnda – i svensk rätt. När den nya lagstiftningen träder i kraft upphävs LOU. Vidare bör uppmärksammas att Upphandlingsutredningen 2004 i sitt slutbetänkande Nya upphandlingsregler 2 (SOU 2006:28) bl.a. har lämnat ett förslag om att upphandlande myndigheter och upphandlande enheter bör ställa miljökrav i den utsträckning det är påkallat med hänsyn till upphandlingens art. I betänkandet konstateras att en sådan regel enbart är en rekommendation och inte lägger några skyldigheter på de upphandlande enheterna. Som framgår av skrivelsen har betänkandet remissbehandlats och är nu föremål för fortsatt beredning inom Regeringskansliet.

Utskottet gör samma bedömning som regeringen att miljöanpassad offentlig upphandling är ett marknadsbaserat och kraftfullt styrmedel i arbetet med att styra samhället mot en långsiktigt hållbar konsumtion och därmed produktion. Miljökrav ställs i dag inte i den utsträckning som är möjlig. I likhet med regeringen anser utskottet att den offentliga sektorn bör så

långt som möjligt enligt LOU och gemenskapsrätten ställa miljökrav vid upphandling. Det är även angeläget med en handlingsplan med mål och tillhörande åtgärder för att öka miljökraven vid offentlig upphandling. Som regeringen framhåller bör ambitionen vara att minska regelbördan för företag och att fler företag deltar vid offentlig upphandling. Det är därför viktigt att tydliggöra för upphandlande enheter och leverantörer vilka krav som får ställas. Målen och åtgärderna bör följas upp och handlingsplanen bör vid behov revideras. Med det anförda och i avvaktan på den kommande propositionen och den fortsatta beredningen av Upphandlingsutredningens betänkande anser utskottet att motion Fi5 (mp) yrkande 2 kan lämnas utan vidare åtgärd.

Nationella mål m.m.

Som redovisas i skrivelsen bör följande nationella inriktningsmål eftersträvas till 2010:

- Andelen offentliga upphandlingar med välformulerade miljökrav bör öka.
- Andelen statliga ramavtal med välformulerade miljökrav bör öka.
- Andelen myndigheter inom stat, kommun och landsting som regelbundet ställer välformulerade miljökrav bör öka.

De tre inriktningsmålen baseras på Naturvårdsverkets förslag. I likhet med regeringen anser utskottet att statliga myndigheter, kommuner och landsting bör sträva efter dessa inriktningsmål. Det är viktigt att också uttrycka en målsättning som riktar sig mot andelen upphandlingar generellt. Därför bör, som regeringen framhåller, Naturvårdsverkets förslag kompletteras med det första målet. En bestämd procentsats i målen bör inte anges. Anledningen är att det behövs en bättre analys av hur stor andel miljökrav vid upphandlingar som är realistisk att uppnå och uppskattningar av vad olika andelar kan ha för kostnader och nytta. Som framhålls i skrivelsen är det även viktigt att miljökraven är upphandlingstekniskt välformulerade. Miljöstyrrådet är expertorgan vad gäller att ge stöd till offentliga upphandlare att ställa välformulerade miljökrav. De resursförstärkningar som beslutats om enligt budgetpropositionen för 2007 för att kunna utöka stödet till upphandlare att ställa bra miljökrav är härvid av stor betydelse. Med det anförda avstyrker utskottet motion Fi4 (v) yrkandena 4 och 5.

När det gäller eventuella konsumtionsmål på produktnivå vill utskottet anföra följande: Att eftersträva enkelhet och därmed få många offentliga organisationer att arbeta med miljökrav vid offentlig upphandling kan, som regeringen framhåller, vara en bra strategi. Den kan dock även innebära nackdelar. En viktig aspekt i sammanhanget är att det finns många typer av offentliga upphandlare. Exempelvis upphandlar många landsting liknande produktgrupper som kommuner. Statliga myndigheter kanske kan grupperas efter dem som har liknande upphandlingsflöden. Ett viktigt produktområde för kommuner och landsting utgörs av livsmedel. Exempel på

andra stora upphandlingsområden med stor miljöpåverkan är kemikalier, transporttjänster, tunga fordon, offentligt resande, storköksutrustning, byggmaterial, byggtjänster, läkemedel och träprodukter. Som anförs i skrivelsen kan det under dessa omständigheter vara lämpligare att hitta konsumtionsmål för olika upphandlare. Miljöstyrningsrådet har här en viktig roll då rådet genom bl.a. EKV-verktyget, utbildningar och andra former av stöd hjälper offentliga upphandlare att ställa välformulerade miljökrav. Det webb-baserade EKV-verktyget visar vilka miljökrav som kan ställas på olika produktområden. En lämplig väg kan vara att Miljöstyrningsrådet anpassar sin rådgivning genom ”paket” till olika användare. Som regeringen framhåller bör Miljöstyrningsrådet utreda frågan vidare och vid behov återkomma med förslag på konsumtionsmål. Med det anförda föreslår utskottet att motionerna Fi4 (v) yrkandena 1–3 och Fi5 (mp) yrkandena 6–10 lämnas utan vidare åtgärd.

Strategiska områden med åtgärder för att nå målen

I skrivelsen pekar regeringen ut fyra strategiska områden med åtgärder för att kunna nå de nationella målen. Dessa är

- statliga myndigheter, styrning och kompetens,
- engagera politiker och andra beslutsfattare på lokal och regional nivå,
- säkerställ kompetensen bland upphandlare,
- erbjud effektivt och enkelt verktyg.

Som framhålls i skrivelsen är det viktigt att statliga myndigheter har ett tydligt ansvar för att ställa miljökrav vid sin upphandling. Härigenom blir frågan förankrad i verksamheten och innebär därmed ett krav på myndigheten att ställa miljökrav i sin upphandling. Det ger även utrymme och mandat för upphandlarna att ställa miljökrav. Som regeringen vidare anför kan det behövas ytterligare styrning för att ramavtalen ska innehålla fler miljökrav och krav av högre kvalitet. Dessutom bör möjligheten att använda t.ex. EKV-verktygets miljökrav i ramavtal utnyttjas där så är möjligt. Som redovisas i skrivelsen ställs enligt Naturvårdsverkets rapport miljökrav i många ramavtal. Enligt verket kan dock sättet på vilket detta vanligen gjorts ifrågasättas. Ofta har kravet utgjort en öppen fråga som inte kunnat utvärderas. Effekterna av de ställda miljökraven blir då små. Ramavtalsmyndigheternas kompetens i att ställa relevanta och effektfulla miljökrav behöver höjas. Utskottet ansluter sig därmed till regeringens bedömning att förordningen (1998:796) om statlig inköpssamordning bör ses över i syfte att undersöka förutsättningarna för att komplettera förordningen med krav på att ställa kostnadseffektiva och välformulerade miljökrav i de statliga ramavtalen överenskomna inom den statliga inköpssamordningen. Vidare bör ramavtalsmyndigheterna ges skräddarsydda utbildningar.

När det gäller kompetensen bland upphandlare är, som redovisas i skrivelsen, bristande kunskap om hur miljökrav kan ställas det största hindret för en miljöanpassad offentlig upphandling. Olika aktörer (verksamhetsansvariga, miljöexperter, miljösamordnare, upphandlare, inköpare, brukare, leverantörer m.fl.) behöver också olika kunskap – alltifrån grundläggande miljöfakta till detaljerade utbildningar i lagstiftning på området. Detta gör att det är svårt att utforma en större generell utbildningsinsats för att höja kunskapsnivån. Det ideala är snarare att ett stort antal korta och skräddarsydda utbildningar för specifika målgrupper utformas. Som regeringen framhåller bör en helpdesk för miljöanpassad offentlig upphandling inrättas. Kunskap om hur man ställer miljökrav bör integreras i befintliga upphandlingsutbildningar. En webbaserad grundkurs i miljöanpassad offentlig upphandling bör erbjudas. Ett informationsmaterial om miljökrav, upphandlingslagstiftning och rättsfall bör tas fram. Vidare bör, som regeringen framhåller, målsättningen för EKV-verktyget tydliggöras och kvaliteten, innehållet och nivån på miljökriterierna ses över. I detta sammanhang bör även användarvänligheten och funktionaliteten uppmärksammas. Som regeringen anför finns det även skäl att återlansera och marknadsföra EKV-verktyget. Sambanden mellan EKV och miljömärkningen bör tydliggöras. Slutligen vill utskottet erinra om vad som anförts ovan om Miljöstyrningsrådets roll som expertorgan vad gäller att ge stöd till offentliga upphandlare att ställa välformulerade miljökrav och de resursförstärkningar som det beslutats om enligt budgetpropositionen för 2007. Med det anförda föreslår utskottet att motionerna Fi4 (v) yrkandena 7 och 8 samt Fi5 (mp) yrkandena 3–5 lämnas utan vidare åtgärd i den mån de inte kan anses tillgodosedda.

Uppföljning av handlingsplanen mm.

Utskottet anser i likhet med regeringen att Naturvårdsverket kontinuerligt bör följa upp utvecklingen av miljökrav vid offentlig upphandling, bl.a. resultaten av handlingsplanen. Naturvårdsverket bör vid behov samarbeta med andra berörda aktörer, bl.a. upphandlande myndigheter och leverantörer. Ansvaret för att utveckla den miljöanpassade offentliga upphandlingen är i dag otydligt. Som regeringen framhåller kommer det operativa ansvaret för genomförandet av handlingsplanen att ligga på Miljöstyrningsrådet som därmed blir nyckelaktör för att driva utvecklingen framåt. Rådet fungerar som expert dit upphandlare kan vända sig för att få hjälp med hur miljökrav kan ställas. Det är viktigt att rådet noga följer utvecklingen av arbetet med åtgärder och dess effekter för att kunna fungera som bästa stöd för upphandlare över tid. Miljöstyrningsrådet bör även kunna erbjuda näringslivets upphandlare stöd, t.ex. utbildningar.

Som framhålls i skrivelsen har miljöanpassad offentlig upphandling, internationellt sett, länge varit ett viktigt miljöpolitiskt verktyg. Organisationer som FN och OECD har liksom EU program för miljöanpassad

offentlig upphandling. Det är ett prioriterat styrmedel, bl.a. i arbetet med genomförandeplanen från toppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg 2002 samt i EU:s arbete med en aktionsplan för miljöteknik och en integrerad produktpolitik, IPP. I EU:s strategi för hållbar utveckling anges ett flertal operativa mål, varav ett handlar om ökade miljökrav vid offentlig upphandling. EG-kommissionen har under senare år stärkt utvecklingen av och samordningen kring frågan samt kommer närmast att utveckla en verktygslåda med tips och råd för offentlig upphandling som förväntas bli klar i början av 2008. Utskottet anser i likhet med regeringen att Miljöstyrningsrådet, under ledning av Regeringskansliet, bör delta i arbetet med att företräda Sverige i det internationella samarbetet om miljökrav vid offentlig upphandling.

Avslutningsvis bör även uppmärksammas att regeringen avser att uppdra åt Naturvårdsverket och övriga myndigheter att vidta de åtgärder som framgår av handlingsplanen. Regeringen avser vidare att, i samråd med Svenskt Näringsliv och Sveriges Kommuner och Landsting, i ägardirektiv till Miljöstyrningsrådet uppdra åt rådet att vidta åtgärder och att arbeta enligt vad som anges i handlingsplanen.

Med det anförda föreslår utskottet att motionerna Fi4 (v) yrkandena 6 och 9 samt Fi5 (mp) yrkande 12 lämnas utan vidare åtgärd i den mån de inte kan anses tillgodosedda.

Regeringens skrivelse föranleder i övrigt inget uttalande från utskottets sida.

Stockholm den 26 april 2007

På miljö- och jordbruksutskottets vägnar

Carina Ohlsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Carina Ohlsson (s), Claes Västerteg (c), Ola Sundell (m), Jeppe Johnsson (m), Bengt-Anders Johansson (m), Anita Brodén (fp), Ann-Kristine Johansson (s), Sofia Arkelsten (m), Jan-Olof Larsson (s), Sven Gunnar Persson (kd), Wiwi-Anne Johansson (v), Lena Hallengren (s), Erik A Eriksson (c), Tina Ehn (mp), Rune Wikström (m), Aleksander Gabelic (s) och Maria Östberg Svanelind (s).

Avvikande meningar

1. Miljöanpassad offentlig upphandling (s, v, mp)

Carina Ohlsson (s), Ann-Kristine Johansson (s), Jan-Olof Larsson (s), Wiwi-Anne Johansson (v), Lena Hallengren (s), Tina Ehn (mp), Aleksander Gabelic (s) och Maria Östberg Svanelind (s) anför:

Vi anser att regeringens vision om vad som ska uppnås på sikt är kraftlös och lägger ribban mycket lågt. Att myndigheter ska följa lagen är en självklarhet och rimligtvis inte något som bör utgöra en del av en vision. Visionen för miljöanpassad offentlig upphandling bör vara att stat, kommun och landsting i all offentlig upphandling ställer relevanta miljökrav som utgår från de svenska miljömålen, hållbar utveckling och ett livscykelperspektiv på varor och tjänster. Vidare anser vi att alla statliga myndigheter bör ges i uppdrag att upphandla med utgångspunkt i de nationella miljömål som Sveriges riksdag har fastställt. För att nå miljömålen krävs politiska styrmedel, och upphandling är ett viktigt instrument för att nå miljömålen.

Det vi anför med anledning av motion Fi5 (mp) yrkandena 1 och 2 bör ges regeringen till känna.

2. Nationella mål m.m. (s, v, mp)

Carina Ohlsson (s), Ann-Kristine Johansson (s), Jan-Olof Larsson (s), Wiwi-Anne Johansson (v), Lena Hallengren (s), Tina Ehn (mp), Aleksander Gabelic (s) och Maria Östberg Svanelind (s) anför:

Vi stöder Naturvårdsverkets förslag på inriktningsmål – att andelen offentliga organisationer som regelbundet ställer miljökrav ska öka från dagens 60 % till 80 % och att andelen statliga ramavtal med välformulerade miljökrav som får konsekvenser för vad som upphandlas ska öka från dagens 63 % till 90 % . Regeringen bör införa dessa i handlingsplanen.

Enligt Naturvårdsverkets rapport 5445 Miljöanpassad offentlig upphandling – en enkätstudie 2004 framkommer att 60 % av de upphandlingsansvariga alltid eller ofta ställer miljökrav vid offentlig upphandling. I denna statistik hamnar statliga myndigheter betydligt efter övriga aktörer med 40 % jämfört med kommunernas 70 % och landstingens 80 %. De statliga myndigheterna hamnar även efter i statistiken gällande andel utbildad personal i miljöanpassad offentlig upphandling med 19 % jämfört med kommunernas 43 % och landstingens 86 %. Mot bakgrund av detta bör i handlingsplanens fyra strategiska områden särskilda åtgärder vidtas för att fördubbla statliga myndigheters miljökrav vid upphandling från 40 % till 80 %.

Det vi anför med anledning av motion Fi4 (v) yrkandena 4 och 5 bör ges regeringen till känna.

3. Konsumtionsmål (s, v, mp)

Carina Ohlsson (s), Ann-Kristine Johansson (s), Jan-Olof Larsson (s), Wiwi-Anne Johansson (v), Lena Hallengren (s), Tina Ehn (mp), Aleksander Gabelic (s) och Maria Östberg Svanelind (s) anför:

Vi anser att handlingsplanen ska kompletteras med konkreta mätbara mål till 2010, som enligt handlingsplanens annars välutvecklade strategi kan följas upp och utvecklas. Mål ska tas fram för byggsektorn, ekologiskt producerade kläder och varor, upphandling av tjänster och transporter samt energieffektivisering.

Därtill är det vår mening att handlingsplanen ska inkludera målet i den antagna skrivelsen Ekologisk produktion och konsumtion – Mål och inriktning till 2010 (skr. 2005/06:88) för offentlig konsumtion av ekologiska livsmedel på 25 procent till 2010. Ekologisk produktion är från en samhällselig utgångspunkt ett centralt medel i arbetet med att nå de nationella miljö kvalitetsmålen, främst Ett rikt odlingslandskap, Giftfri miljö och Ett rikt växt- och djurliv men även Grundvatten av god kvalitet. Ekologisk produktion kan också bidra till att uppnå miljö kvalitetsmålen Ingen övergödning och Begränsad klimatpåverkan.

Vidare anser vi att miljöanpassad offentlig upphandling ska användas som ett verktyg för att nå de svenska miljö kvalitetsmålen och det nationella klimatmålet. Genom att utveckla konsumtionsmål som svarar mot riksdagens nationella miljö kvalitetsmål blir en miljöanpassad offentlig upphandling ett viktigt verktyg. Sektorsansvariga myndigheter bör lämpligen utreda och snarast till riksdagen presentera förslag på konkreta nationella konsumtionsmål som är utformade för bidragande till uppfyllelse av samtliga 16 nationella miljö kvalitetsmål samt klimatmål. Vi anser mot bakgrund av detta att regeringen bör låta dessa myndigheter ta fram konkreta nationella konsumtionsmål som är utformade för att offentlig sektor genom upphandling ska bidra till att nationella miljö kvalitetsmål samt klimatmål uppnås.

Mål bör redan i dag sättas för att öka andelen inköp av lågstrålande mobiltelefoner. TCO Development har i sin märkning av mobiltelefoner tagit fram kriterier för lågstrålande mobiltelefoner. Kriterierna avser både arbetsmiljö- och yttre miljöegenskaper. Dessa kriterier bör – av försiktighets skäl – användas i den statliga upphandlingen av mobiltelefoner tills vidare.

När det gäller inköp av miljöbilar bör nästa steg i den statliga upphandlingen av bilar vara att börja ställa krav på bränsleeffektivitet. Ett bra tak att utgå ifrån för inköp kan vara EG-kommissionens krav på högst 130 g CO²/km.

Det vi anför med anledning av motionerna Fi4 (v) yrkandena 1–3 och Fi5 (mp) yrkandena 6–10 bör ges regeringen till känna.

4. Strategiska områden för att nå målen (s, v, mp)

Carina Ohlsson (s), Ann-Kristine Johansson (s), Jan-Olof Larsson (s), Wiwi-Anne Johansson (v), Lena Hallengren (s), Tina Ehn (mp), Aleksander Gabelic (s) och Maria Östberg Svanelind (s) anför:

Det är av flera skäl viktigt att öka kunskapen om hur miljökrav även kan ställas på underleverantörer vid offentlig upphandling. Detta led glöms ofta bort. Mot bakgrund av detta bör kunskapen och verktygen för hur miljökrav på underleverantörer kan ställas integreras i de fyra strategiska områdena. Vidare bör kunskapen om långsiktigt hållbara investeringar stärkas. I offentlig upphandling bör hänsyn till investeringars livslängd och långsiktiga driftskostnader öka i likhet med vad som gäller inom den offentliga upphandlingen i Norge. Det är stora ekonomiska besparingar av offentliga medel som härmed kan göras, inte minst inom t.ex. energieffektivisering. Det som motverkar långsiktigt lönsamma och hållbara inköp är främst att uppköpare av kortsiktiga budgettekniska skäl ofta väljer det billigaste alternativet. För att motverka detta och i stället öka långsiktigt ekonomiskt och ekologiskt hållbara investeringar är det viktigt att den budgettekniska kunskapen inom offentlig upphandling stärks i de fyra strategiska områdena i handlingsplanen. Vi föreslår därför att särskild satsning och förstärkning gällande kunskapen om hur mer kostsamma miljöinvesteringar som genom låga driftskostnader på sikt blir billigare stärks i de fyra strategiska områdena i handlingsplanen.

För många produkter som staten och det offentliga upphandlar i dag finns väletablerade miljömärkningar som bygger på vetenskapliga studier. Där det finns sådana märkningar bör upphandling ske i enlighet med de kriterier som gäller för miljömärkningarna. Regeringens krav att upphandlingskrav inte bör leda till alltför stora administrativa bördor för företagen bör beaktas. Ett sätt att på ett för alla parter smidigt vis säkra en jämn spelplan utan onödig administration är att i upphandling kräva tredjepartscertifiering av att miljöprestanda uppfylls. Detta är lätt gjort om kraven håller sig till kriterierna för vedertagna miljömärkningssystem. Där sådan märkning inte finns bör man kräva att upphandling av varor och tjänster görs i den bästa kvartilen vad gäller miljöprestanda.

Beträffande många varor och tjänster som köps in till offentlig sektor finns det inga miljöbra, energisnåla alternativ. Genom att samla ett större antal inköpare som efterfrågar samma produkt skulle en marknad för sådana varor och tjänster kunna utvecklas. Genom en mer aktiv teknikupphandling skulle miljöprestanda och energieffektivitet kunna öka avsevärt i de varor och tjänster som offentlig sektor köper in. Regeringen bör ge i uppdrag till berörda myndigheter att genomföra riktade teknikupphandlingar, särskilt där sådana kan leda till att nya produkter når marknaden. Krav på riktade teknikupphandlingar kan också skrivas in i ägardirektiven för statens bolag.

När det gäller den statliga inköpssamordningen anser vi att den av regeringen aviserade översynen av förordningen om statlig inköpssamordning bör syfta till att ta fram relevanta och kraftfulla krav samtidigt som den statliga inköpssamordningen ges i uppdrag att aktivt arbeta för miljöanpassad upphandling och att förordningen om statlig inköpssamordning ändras så att det tydligt framgår.

Det vi anfört med anledning av motionerna Fi4 (v) yrkandena 7 och 8 samt Fi5 (mp) yrkandena 3–5 bör ges regeringen till känna.

5. Uppföljning av handlingsplanen m.m. (s, v, mp)

Carina Ohlsson (s), Ann-Kristine Johansson (s), Jan-Olof Larsson (s), Wiwi-Anne Johansson (v), Lena Hallengren (s), Tina Ehn (mp), Aleksander Gabelic (s) och Maria Östberg Svanelind (s) anför:

Vem som har ansvar för att målen för den miljöanpassade upphandlingen nås är oklart. Vi menar att ansvaret för miljöanpassad offentlig upphandling måste tydliggöras i samband med att mätbara mål utvecklas för alltfler sektorer. Samtliga myndigheter som arbetar med upphandling måste ges ett tydligt uppdrag i förhållande till målen för den miljöanpassade upphandlingen.

Det finns ingen myndighet som har till uppgift att föra någon fullständig statistik över offentlig upphandling. Det finns ett stort behov av att uppdatera och ta fram mer tillförlitliga siffror på detta område för att implementera och följa upp specifika frågor som miljökrav vid upphandling. Det handlar om betydande belopp som varje år omsätts, och sättet de används på har stor betydelse för samhällsutvecklingen. Mot bakgrund av detta bör riksdagen begära att regeringen utser lämplig myndighet för att ansvara för fullständig statistik för offentlig upphandling samt för den del som är miljöanpassad.

Med anledning av EU:s nyligen antagna klimatmål, att minska utsläppen av växthusgaser med 20 % till 2020 från 1990 års nivå och mot bakgrund av att utsläppen från transporter ökat dramatiskt både i Sverige och inom övriga EU-länder, anser vi det lämpligt att klimatanpassa upphandlingen genom att i systemet öppna för hänsyn till koldioxidutsläpp och avstånd. Detta skulle utgöra ett viktigt verktyg för att minska transporterna. Att vid en upphandling välja mellan jämförbara likvärdiga alternativ men hindras att välja det i avstånd närmaste menar vi är i grunden ett systemfel. De grundläggande principer för offentlig upphandling som utgår från likabehandling och icke-diskriminering samt EU:s princip om fri rörlighet av varor och tjänster utgör grunden för den sanslösa ökningen av transporter i EU och motverkar både minskade klimatutsläpp från transportsektorn och hindrar en hållbar samhällsutveckling. Regeringen bör inom EU:s regelverk verka för att det inom offentlig upphandling av klimatskäl ska vara möjligt att ta hänsyn till koldioxidutsläpp samt avstånd.

Det vi anfört med anledning av motionerna Fi4 (v) yrkandena 6 och 9 samt Fi5 (mp) yrkande 12 bör ges regeringen till känna.

Särskilt yttrande

Miljöanpassad offentlig upphandling (s)

Carina Ohlsson (s), Ann-Kristine Johansson (s), Jan-Olof Larsson (s), Lena Hallengren (s), Aleksander Gabelic (s) och Maria Östberg Svanelind (s) anför:

Vi har valt att i detta ärende inte föra fram några egna motionsförslag. Vi önskar ändå redovisa vår syn på hur man kan förverkliga en miljöanpassad offentlig upphandling.

Den offentliga upphandlingen motsvarar i dag 16 % av EU-ländernas sammanlagda BNP och hela 25 % av Sveriges BNP. Från svensk sida betyder det att kommuner, landsting och stat handlar varor och tjänster för omkring 400 miljarder kronor varje år. Detta är en betydande konsumtion och här finns, vilket alla snabbt inser, en enorm potential för ett ökat miljöpolitiskt inflytande.

Genom att systematiskt fråga efter ny hållbar teknik kan kommuner och statliga bolag och myndigheter öka tempot i såväl den egna energieffektiviseringen som i det privata näringslivets produktutveckling. Uppgiften kan inte åläggas marknaden, det klarar den inte på egen hand. En aktiv offentlig sektor krävs som driver på i upphandlingar och offentliga investeringar. Ett gott exempel är genombrottet för miljöbilsförsäljningen under det senaste decenniet. Utan driftiga kommunpolitiker som på egna initiativ genomförde lokala satsningar, hade dagens stora utbud av miljöbilar knappast funnits på marknaden.

Miljöanpassad offentlig upphandling är på väg att slå igenom som ett synnerligen effektivt styrmedel i miljöpolitiken. Det uppmärksammas allt oftare i centrala politiska sammanhang. Inom EU ska alla medlemsländer arbeta fram nationella handlingsplaner som en del av den integrerade produktpolitiken. Redan i dag innehåller ca 60 % av alla upphandlingar miljökrav. Men problemet är att de inte omsätts i praktiken; många krav formuleras på ett sätt som inte ger konsekvenser i själva upphandlingen.

Den statliga Miljövårdsberedningen tar i sin nya rapport Tillväxt och miljö i ett globalt perspektiv upp problemet med prioritering av miljökraven. Beredningen konstaterar att konkurrenskraft och sysselsättning har stått högst på EU:s dagordning sedan Lissabonmötet 2000.

Tillväxten har dock inte nått förväntade nivåer, och kommissionen föreslår därför i Nystart för Lissabonstrategin att åtgärderna koncentreras på två uppgifter: stark och *hållbar* tillväxt och fler och *bättre* arbetstillfällen.

Miljövårdsberedningen skriver: "Sverige bör fortsätta verka för att som en delstrategi i EU:s Lissabonagenda föra in mål och åtgärder för att göra Europas offentliga sektor till världens mest *ekoeffektiva* och innovationsdri-

vande aktör.” Från socialdemokratisk sida ställer vi oss bakom den uppmaningen. Vi vill att den offentliga sektorn ska vara en drivkraft i arbetet för en hållbar utveckling.

Den socialdemokratiska regeringen antog på ett tidigt stadium målet att den offentliga sektorn så långt som möjligt ska ställa krav på sociala hänsyn och miljöhänsyn. Vår ambition är nu att höja ribban ytterligare: Vi vill att de upphandlande enheterna ska vara skyldiga att inför varje enskild upphandling ta ställning till om sociala krav och miljökrav ska ställas. Om den upphandlande enheten inte ställer krav, ska beslutet motiveras skriftligt. Vi vill att den borgerliga regeringen går vidare och utreder möjligheterna att införa bindande regler för dessa krav.

Tuffa krav i förhandlingar kräver ökad kompetens hos dem som ska göra jobbet. Kunskapsbrister är i dag ett stort hinder i utvecklingen av den miljöanpassade offentliga upphandlingen. Miljöstyrningsrådet har här en viktig roll och behöver sannolikt utökade anslag för att kunna bistå med aktuell information. Rådet ansvarar bl.a. för EKV-verktyget (verktyget för ekologiskt hållbar upphandling) som ska underlätta arbetet för inköpare och leverantörer.

Vi socialdemokrater vill också att den offentliga upphandlingen tar hänsyn till miljöeffekter och sociala effekter under *hela* produktionskedjan. Som exempel kan nämnas vikten av god djursorg när livsmedelsprodukter köps in till skolor och omsorgsverksamhet. En enhetlig klimatvarudeklaration skulle vara till stor hjälp, förslagsvis framtagen av livsmedelsbranschen, energibranschen och transportörerna.

Naturvårdsverket fick i uppdrag av den socialdemokratiska regeringen att utforma en handlingsplan för miljöanpassad offentlig upphandling i Sverige. Ett av de mål som handlingsplanen föreslår för 2007–2010 är att hälften av alla glödlampor i offentlig sektor ska bytas ut mot lågenergilampor. Trots utgifter för inköp och elförbrukning innebär förslaget en årlig besparing på 124 miljoner kronor per år. Koldioxidutsläppen skulle minska med ca 30 000 ton per år. Statsminister Fredrik Reinfeldt har förklarat att Sverige inte har någon glödlampsstrategi. Vi menar att Sverige i så fall bör skaffa sig en sådan. I kampen mot klimatförändringarna krävs höjd ambitionsnivå inom samtliga områden.